

Odborné postupy v pedagogickej a poradenskej praxi

Dieťa s ťažkosťami na podklade ADHD v materskej škole

Kompetenčný rámec:

ZARIADENIE/A	zariadenia poradenstva a prevencie, odborní zamestnanci MŠ
ODBORNÝ ZAMESTNANEC/CI	psychológ, špeciálny pedagóg
VEKOVÁ KATEGÓRIA	raný vek/predškolský vek
FORMA	individuálna
VYPRACOVAL/A	Mgr. Soňa Pribusová, Mgr. Eva Zbudilová
KONZULTANT/KA	Mgr. Martina Ježíková Janesová, PhDr. Lenka Kubalová
DÁTUM	Október 2022

+

Dieťa s ťažkosťami na podklade ADHD v materskej škole

Úvod do problematiky

Počet detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ďalej len ŠVVP) v materských školách (ďalej len MŠ) neustále narastá. Táto skutočnosť vyplýva z každodennej praxe. Stretávajú sa s ňou v prvom rade pedagogickí zamestnanci (ďalej len PZ) v MŠ, na ktorých sú tým pádom kladené vyššie nároky, ale aj odborní zamestnanci centier, ktorým prichádzajú mnohé žiadosti o vyšetrenie práve za účelom diagnostikovania detí, ktoré odosiela materská škola s podozrením na ADHD/ADD.

Porucha ADHD sa manifestuje typickou triádou symptómov hyperaktivity, impulzivity a nepozornosti. Tieto výrazne narúšajú bežné fungovanie dieťaťa a ovplyvňujú jeho život nielen vo výkonnej, ale najmä vo vzťahovej a sociálnej oblasti. Nie je výnimočné, že deti s ADHD bývajú na okraji detských kolektívov, majú nedostatočne rozvinuté komunikačné a sociálne zručnosti. Zdravé a fungujúce vzťahy sú základom naplneného a uspokojujúceho života pre väčšinu ľudí a pôsobia ako najlepšia prevencia pred negatívnymi a sociálno-patologickými javmi v spoločnosti. Preto je veľmi dôležité, aby deti so symptomatológiou ADHD boli včas zachytené PZ v MŠ a odoslané do centier poradenstva a prevencie na diagnostiku a odbornú pomoc v podobe poradenstva, reedukácie a terapie. PZ v MŠ napriek snahe majú často ťažkosti so zvládnutím a organizáciou detí s prejavmi ADHD v triedach. Najmä pri obzvlášť vypuklej symptomatológii sme sa neraz stretli s praxou, kedy je dieťa s diagnostikovanou poruchou ADHD vylúčené z MŠ a nastupuje do nej opäť až v predškolskom ročníku, ktorý je zo zákona povinný.

Rozumieme náročnosti, ktorá vyplýva zo zvládnutia detí s ADHD v predškolskom veku v kolektíve detí pri počtoch, ktoré v triedach momentálne sú. Je bežné, že na dvoch PZ býva aj 24 detí. Ak vezmeme do úvahy, že v kolektíve sa bežne nájdu poslušné, pokojné deti, ale aj nepokojné, hravé a temperamentné, je zvládnutie takejto triedy spoločne s dieťaťom s ADHD veľmi náročné. Riešením je prítomnosť pedagogického asistenta v triede a spolupráca so školským podporným tímom. Odborní zamestnanci ako súčasť tímu v MŠ sú však zatiaľ skôr raritou ako bežnou praxou. Naš odborný postup sa preto zameriava na pomoc PZ v materských školách s následnými odporúčaniami a technikami, ktoré im môžu pomôcť uľahčiť si prácu s dieťaťom s ADHD. Na získanie informácií o tom, ako postupovať v prípade podozrenia na ADHD u žiaka, odporúčame OP č. 13 dieťa s ADHD v poradenskom a edukačnom procese.

MŠ je prvým štruktúrovaným prostredím, s ktorým sa deti vo svojom živote stretávajú. „Z dôvodu ľahšej adaptácie dieťaťa možno prijať dieťa na čas **adaptačného pobytu**, v ktorom zákonný zástupca necháva dieťa v materskej škole postupne na jednu hodinu, dve a najviac štyri hodiny, spolupracuje s pedagogickými zamestnancami a po prevzatí dieťaťa z materskej školy zabezpečuje riadnu starostlivosť o dieťa. Ak sa dieťa zadaptuje v materskej škole, môže po dohode zákonného zástupcu s riaditeľom pravidelne navštevovať materskú školu v dohodnutom čase. Pri zníženej adaptačnej schopnosti dieťaťa môže riaditeľ po prerokovaní so zákonným zástupcom rozhodnúť o

prerušení dochádzky dieťaťa do materskej školy na dohodnutý čas“ (vyhláška č. 306/2008 Z. z., § 3 ods. 3 Ministerstva školstva Slovenskej republiky o materskej škole č. 306/2008, §3 ods. 3).

Na základe komplexnej diagnostiky v zariadení poradenstva a prevencie, sú u takéhoto dieťaťa identifikované špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby a odporučená optimálna forma vzdelávania v MŠ. Pre dieťa, ktoré má byť evidované ako začlenené v MŠ, je potrebné vyplniť **„Návrh na vzdelávanie dieťaťa so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami alebo žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.“** Súčasťou dokumentácie začleneného dieťaťa je okrem Návrhu **Individuálny výchovno-vzdelávací program** (ďalej len IVP), v ktorom sa uvádzajú konkrétne metódy a formy práce s dieťaťom v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu, tak ako boli uvedené v odporúčaniach zo psychologického a špeciálnopedagogického vyšetrenia. Pri vypracovávaní IVP je možné sa obrátiť na odborného zamestnanca (ďalej len OZ) poradenského zariadenia, ktorý má dieťa v starostlivosti (príklad IVP pre dieťa s ADHD integrované v MŠ uvádzame v prílohe).

Pri práci s dieťaťom s ADHD je potrebné vychádzať z jeho individuálnych špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb. Základným princípom je včasná diagnostika a intervencia, aby sa predišlo nesprávnemu prístupu k dieťaťu, ktoré môže viesť k jeho frustrácii, zlyhávaniu a strate sebavedomia. Aby boli nielen rodičia, ale aj PZ včas informovaní o prístupe k takémuto dieťaťu v domácom a školskom prostredí. Ďalším dôležitým princípom úspešnej práce s dieťaťom, ktoré má diagnostikované ADHD, je akceptujúci postoj PZ v triede. Tolerancia, ústretovosť a rešpektovanie individuality dieťaťa so špecifickými potrebami vedie k optimálnemu výchovno-vzdelávaciemu procesu. Nie je to jednoduché, pretože byť chápacím, ústretovým a podporujúcim PZ a zároveň mať u detí autoritu je niekedy náročné aj pri intaktných deťoch. Preto je veľmi dôležité, aby PZ v MŠ pri poskytovaní pedagogickej činnosti vytváral atmosféru vzájomnej dôvery, bezpečnosti a podpory.

Nástup na povinnú školskú dochádzku alebo pokračovanie v povinnom predprimárnom vzdelávaní?

Pri nástupe na povinnú školskú dochádzku je pri deťoch s ťažkosťami na podklade ADHD často potrebné individuálne vyšetrenie školskej spôsobilosti v centre poradenstva a prevencie (ďalej len CPP). Na základe výsledkov vyšetrenia je dieťaťu odporučené nastúpiť na povinnú školskú dochádzku, alebo pokračovať v plnení povinného predprimárneho vzdelávania (ďalej len PPV).

Od školského roku 2022/2023 sa pokračovanie plnenia PPV týka každého dieťaťa, ktoré po dovŕšení šiesteho roka veku nedosiahlo školskú spôsobilosť. Riaditeľ MŠ rozhodne o pokračovaní plnenia povinného predprimárneho vzdelávania v MŠ na základe písomného súhlasu príslušného zariadenia výchovného poradenstva a prevencie, písomného súhlasu všeobecného lekára pre deti a dorast a s informovaným súhlasom zákonného zástupcu alebo zástupcu zariadenia (zákon č. 245/2008 Z. z., § 28a, ods. 3 o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov).

Symptomatológia ADHD sa vyznačuje, okrem iného, narušenou schopnosťou sebaregulácie dieťaťa a sebakontroly. Sebaregulácia je jednou zo základných schopností, ktoré sú potrebné pre nástup

na povinnú školskú dochádzku. Vyučovacia hodina trvá 45 minút. Dokázať sedieť na stoličke a dávať pozor niekoľko takýchto hodín počas doobedia je pre deti s ADHD extrémne náročné. Režim a pravidlá platné v edukačnom procese sú pre tieto deti veľkou výzvou. Nezrelosť nervovej sústavy pri symptomatológii ADHD je jeden z dôvodov, prečo považujeme pokračovanie v povinnom predprimárnom vzdelávaní za vhodnú cestu ako dieťaťu poskytnúť čas potrebný na rozvoj oslabených schopností a zručností v oblasti fyzickej, psychickej, sociálnej i emocionálnej. Samozrejme, nemožno očakávať, že u dieťaťa, ktoré pokračuje v PPV vymiznú všetky symptómy. Ale prax ukazuje, že oddialenie nástupu na povinnú školskú dochádzku a systematická práca s dieťaťom uľahčuje deťom nástup do školy a jeho adaptáciu na školský režim.

Ciele

Cieľom pedagogickej a odbornej starostlivosti o deti s ťažkosťami na podklade ADHD v materskej škole by mala byť najmä:

- snaha o nastavenie pravidiel a fungovania dieťaťa v režime MŠ,
- začlenenie dieťaťa do kolektívu rovesníkov, kde by si mohlo trénovať komunikačné a sociálne zručnosti, zlepšovanie a tréning sebaregulácie dieťaťa,
- pomoc pri osvojovaní si predškolských vedomostí a zručností – tréning pozornosti, pamäte, logického myslenia, matematických schopností, rozvoj jemnej aj hrubej motoriky, grafomotoriky, komunikačných a sociálnych zručností,
- odborná pomoc/podpora pre rodiča.

Postup riešenia

Postup činnosti pri poradenstve pre dieťa s poruchami aktivity a pozornosti býva nasledovný:

1. Hry pre deti s ADHD Na začiatku si potrebujeme s dieťaťom vytvoriť **bezpečný vzťah**, na ktorom by sme mohli stavať ďalej. Je dokázané a všeobecne platné pravidlo pri terapii, poradenstve či edukácii, že zmena sa v dieťati deje na základe sily vzťahu medzi ním a OZ/PZ. Vzťah je dôležitejší ako metóda, ktorú pri snahe o zmenu použijeme. Je to vec, na ktorú niekedy v bežných povinnostiach zabúdame, ale má najväčšiu silu.
2. Je potrebné uvedomiť si, že **každé dieťa s ADHD je jedinečné** tak, ako každé iné dieťa. Má svoju osobnosť, rodinné zázemie, a preto aj spôsob, akým sa porucha prejavuje, bude jedinečný. Na začiatku práce je vhodné, aby PZ v MŠ kontaktovala rodičov, oboznámila ich s výsledkami pedagogickej diagnostiky a potom, v súčinnosti s nimi, s ich súhlasom a s pedagogickým hodnotením kontaktovala CPP. V prípade, že MŠ disponuje školským psychológom/asistentom pedagóga, je potrebné, aby do ukončenia diagnostiky dieťaťa spoločne zvolili vhodný prístup

k dieťaťu, spôsob práce s ním a možnosti, ako ich realizovať. Dieťa s ADHD sa spravidla po určení diagnózy odporúča integrovať ako žiak zdravotne znevýhodnený (žiak s poruchou aktivity a pozornosti). Na základe jeho špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb je dieťaťu vypracovaný individuálny výchovno-vzdelávací plán, ktorým sa PZ a pedagogický asistent riadia počas edukačného procesu. S týmto je oboznámený aj rodič dieťaťa, ktorý IVP podpisuje ako zákonný zástupca dieťaťa. Samotná integrácia dieťaťa vyžaduje spoluprácu všetkých zainteresovaných – rodič, dieťa, OZ poradenského zariadenia a PZ/OZ MŠ.

3. Pre deti s ADHD je veľkým pomocníkom v zvládaní nárokov MŠ **pravidelný režim a rituály**, ktoré napomáhajú eliminovať nepredvídateľné situácie. Veľmi častým a osvedčeným rituálom sú každodenné „**ranné kruhy**“, kde si deti posadajú okolo PZ do kruhu a v priebehu pár minút si porozprávajú, kto sa dnes ako má, aké mal ráno a čo ich cez deň v škôlke čaká. PZ môže mať loptu, ktorú hádže tomu dieťaťu, ktoré je na rade, alebo si môžu posúvať „*triedneho plyšáka*“, prípadne inú hračku. Pekným ukončením je krátka rozprávka, ktorú deti vyberú a PZ ju prečíta, alebo deti vyberú príbeh, ktorý sa im páčil najviac. Pri rannom kruhu platia pravidlá, s ktorými sú deti vopred oboznámené (ako napr. sme ticho, keď niekto rozpráva). Deti s ADHD majú častejšie ťažkosti so zapamätaním si činností v MŠ, ktoré idú za sebou, ako iné deti. Ak sa vyskytnú nejaké zmeny, je vhodné na ne dieťa v predstihu upozorniť, aby malo čas prispôbiť sa im a vnútorne ich spracovať. Pre lepšiu prehľad a pokoj dieťaťa s ADHD je tiež možné vypracovať **tabuľku denných činností** (rozvrh dní, kde bude mať prehľadne zoradené obrázky činností, ktoré ho v ten deň čakajú).

Tabuľka denných činností

Ranný kruh

Jasné pravidlá. Sú prostriedkom na to, aby deti s ADHD vedeli, čo sa bude diať a ako sa majú v danej situácii správať. Tieto pravidlá môžu byť vhodnou náhradou za tabuľku denných činností u detí, ktoré sa často dostávajú do konfliktov s inými deťmi. Štruktúra vytvára bezpečie. Nácvik správania sa a opakovanie pravidiel by malo byť pevnou súčasťou každého dňa v MŠ.

4. Upokojenie. Je možné si s dieťaťom dohodnúť signál (zakývanie, prst na pery a pod.) alebo jemný dotyk (pristúpiť k dieťaťu a jemne sa dotknúť ramena). Tento bude signálom na upokojenie alebo prerušenie momentálnej nevhodnej/rušivej reakcie dieťaťa. Vopred dohodnuté pravidlá (usmernenie/upozornenie dotykcom alebo signál) môžu slúžiť napríklad ako znamenie na odobratie sa do relaxačnej miestnosti, kútika alebo jednoducho miesta vyhradeného na odpočinok a upokojenie dieťaťa. Takéto miesto by malo byť pokojné, s minimom podnetov, ideálne oddelené od kolektívu. Na vytvorenie súkromia môžeme použiť paraván, závesy alebo slúchadlá. Kútik by mal byť deťom dostupný v čase hry aj výchovno-vzdelávacej činnosti. Keď sa upokojia, môžu sa vrátiť ku skupine.

5. Práca s kolektívom. Je potrebné pracovať s celou triedou, pretože pre deti je v predškolskom veku náročné pochopiť, že deti s ADHD majú svoje špeciálne potreby a osobitosti, ktoré je nutné rešpektovať a prijať ako ich súčasť. Je bežné, že deti s ADHD nebývajú v kolektíve obľúbené, ťažšie udržiavajú priateľstvá. Lepšie si rozumejú s dospelými, ktorí sú schopní odosobniť sa od prejavov diagnózy. Je preto úlohou PZ, aby dieťaťu s ADHD pomohol začleniť sa do kolektívu a zároveň kolektív pripravil na ŠVVP dieťaťa s ADHD. Nižšie v texte preto ponúkame formy hier pre deti s ADHD, do ktorých sa môže zapojiť celý kolektív.

6. Techniky pre modifikáciu správania detí s ADHD

Určenie následkov nevhodného správania a ich dodržiavanie je jednou z najúčinnějších metód, akou môžu deti pochopiť, že to čo robia, má svoj vplyv na nich aj na ľudí v ich okolí.

Pri modifikácii správania sa dieťaťa je dôležité identifikovať správanie, ktoré chceme odstrániť. Musíme zistiť, prečo sa dieťa správa nevhodným spôsobom. Jednoduchú analýzu správania môžeme spraviť pomocou tzv. ABC modelu, kde:

A – predstavuje spúšťač

B – predstavuje viditeľné správanie

C – predstavuje dôsledky plynúce zo správania.

Niekedy zistíme, že dieťa nemá v repertoári iné reakcie, inokedy z nevhodného správania dieťa

nejakým spôsobom ťaží a má zisk – napr. situácia: dieťa nerado chodí do škôlky. A: iné dieťa mi vezme hračku, B: keď uhryznem iné dieťa, C: PZ zavolá mame a tá ma vezme domov.

Je dôležité všimnúť si dôsledky, ktoré zo správania vyplývajú. Väčšinou má aj nevhodné správanie nejakú funkciu, preto ho dieťa opakuje ako spôsob dosiahnutia a uspokojenia svojej nenaplnenej potreby. Úlohou PZ je túto potrebu identifikovať (zistiť spúšťač/dôvod, prečo sa dieťa takto správa) a snažiť sa dieťaťu predostrieť a naučiť ho paletu iných možných spôsobov, ako situáciu možno riešiť – tzv. nácvik nových funkčných foriem správania.

Tieto je možné podporiť obrazovým materiálom, ktorý bude slúžiť všetkým deťom v MŠ (obrázok prevzatý a voľne preložený z webu: <https://i.pinimg.com/originals/1b/2e/d3/ng>):

Tabuľky správania a dohody

Sú vhodnou pomôckou pri zavádzaní nových foriem správania sa. Vyhradte dieťaťu hárok papiera/zošit alebo malú nástenku, kde bude denný rozvrh a za každý deň (pol deň, hodinu – podľa toho, ako je dieťa schopné regulovať svoje správanie), dostane za odmenu pečiatku/hviezdičku. Pri nazbieraní určitého počtu nasleduje veľká odmena (je na dohode s dieťaťom, čo to bude – nálepka, lízanka atď.).

Tabuľka dobrého správania sa dá zakúpiť, prípadne vyrobiť:

Odporúčania na zavádzanie a nácvik nových foriem správania dieťaťa:

- Pozitívne posilňovanie – dieťa oceňujeme aj za snahu, bez ohľadu na výsledok činností.
- Pozitívna pozornosť – pozornosť venujeme „správnym“ vzorcom správania sa a neposilňujeme upozorňovaním alebo trestaním „nehodné“ vzorce.
- Odvrátenie pozornosti je technika, ktorá sa odporúča najmä v prípade záchvatov hnevu/plaču prípadne iných negatívnych emócií, ktoré dieťa zaplavia.
- Vždy posilňujeme a zameriavame sa naraz iba na 1 prejav.
- Prečo je potrebné učiť dieťa nové formy správania? Z výskumov vyplýva, že pokiaľ dieťaťu starý nevhodný vzorec správania nenahradíme novým, vzniknutú „medzeru“ zaplní vlastným vzorcom. Preto je vhodné, keď odstránime jednu vec, nahradiť ju a hneď učiť dieťa, ako má zareagovať správne.
- Nasledovať by mala odmena vždy, keď sa dieťa snaží spraviť zmenu vo svojom správaní – odmena musí byť okamžitá!

7. Spolupráca s poradenským zariadením

PZ/OZ materskej školy v rámci **podpornej úrovne** 1. a 2. stupňa spolupracuje s rodičmi a vzájomne konzultuje vhodné postupy pri výchove a vzdelávaní dieťaťa s ADHD, prípadne sa dieťaťu venuje individuálne. V prípade psychologického a špeciálno-pedagogického vyšetrenia je potrebné osloviť centrum poradenstva a prevencie, čo predstavuje činnosti podpornej úrovne 3. stupňa. Poradenské zariadenie môže byť nápomocné nielen diagnostikovaním a vypracovaním odporúčaní k výchovno-vzdelávaciemu procesu dieťaťa s ADHD, ale aj pri realizovaní ďalšej odbornej činnosti zameranej na rozvoj oslabených čiastkových funkcií.

8. Individuálna práca s dieťaťom

Pre dieťa s ADHD sú vhodné aj individuálne cvičenia, zamerané na rozvoj pozornosti a čiastkových

funkcií. Individuálne pracovať s dieťaťom je vhodné aspoň jedenkrát za týždeň, a to v samostatnej miestnosti na to určenej a vybavenej. Jednotlivé úlohy je potrebné striedať a čas prispôbiť schopnostiam dieťaťa. Vzhľadom na vek môže takéto cvičenie trvať približne 10 až 30 minút, čo závisí od individuálnych potrieb a schopností každého dieťaťa. Snažiť sa dieťa motivovať, aby sa tešilo na ďalšie stretnutie. Pri ťažšej spolupráci zvoliť spočiatku pomôcky na hranie, a to podľa záujmov dieťaťa, pretože ide o získanie jeho dôvery a spolupráce. Keď dieťa odmieta presun do inej miestnosti alebo prácu, nie je vhodné ho nútiť, ale pokúsiť sa o spoluprácu neskôr.

Na prvých stretnutiach prebieha zoznamovanie sa s dieťaťom. Ak sa OZ s dieťaťom nepozná, zisťuje sa, do akej miery je schopné komunikovať, sústrediť sa, porozumieť inštrukciám a aké úlohy je schopné zvládnuť.

Pracuje sa podľa vopred pripraveného krátkodobého plánu, ktorý v prípade potreby možno doplniť alebo upraviť. Jednotlivé úlohy je potrebné pripraviť tak, aby boli pre dieťa zaujímavé, primerane náročné a rôznorodé, aby dieťa zaujali a bolo schopné vydržať pri takejto činnosti. Aj veľmi nepokojné a málo spolupracujúce dieťa sa treba snažiť zaujať, hoci len na pár minút. Postupom času bude na ne viac motivovaný a spolupráca s ním bude jednoduchšia.

9. Spolupráca rodiča s lekárom špecialistom: neurológom, pedopsychiatrom

V prípade výrazných a pretrvávajúcich ťažkostí v pozornosti a správaní sa dieťaťa a na základe stupňa a charakteru symptomatológie ADHD, OZ poradenského zariadenia odporúča rodičom spoluprácu s neurológom alebo pedopsychiatrom, ktorý rozhoduje o tom, či je potrebné, aby zaradili ku korekčným, reedukačným a terapeutickým metódam aj medikamentóznou liečbu.

Hry pre deti s ADHD

Predškolský vek je nazývaný aj obdobím, v ktorom najdôležitejšou prácou dieťaťa je **hra**. V hre si deti trénujú a rozvíjajú motoriku, všetky kognitívne a sociálne zručnosti a dokážu v nej spracovať bežné aj náročnejšie zážitky. Hra detí s ADHD je iná, ako u ich rovesníkov. Deti pri hre často nevydržia alebo od nej odbiehajú. Voľná hra môže pre deti s ADHD predstavovať ťažkosť, keďže len zvyšuje ich napätie a môže viesť k zvýšenému výskytu konfliktov. Preto je vhodné vyhradiť pre deti určitý zredukovaný počet hračiek a možností na výber, aby nedošlo k presýteniu a chaosu. V hre môžeme pozorovať aj častú neschopnosť hrať sa spoločne s inými deťmi a kooperovať. Pre deti s ADHD je preto vhodné ako partnerov do hry vybrať submisívnejšie deti s pokojnejším temperamentom. Tie sú skôr schopné tolerovať ich osobitosti pri hre, keďže spôsob hry u detí s ADHD býva pre iné deti často nepochopený a neprijatý. Pre impulzivitu a neschopnosť vydržať pri jednej činnosti často iné deti pri ich hre rušia, prípadne z hry utekajú, nerešpektujú dohodnuté pravidlá.

Zásadou pri hrách pre deti s ADHD by mala byť ich jednoduchosť, krátkosť a striedanie pohybových aktivít so zastavením sa a upokojením.

Odporúčané hry na uvoľnenie napätia:

Hra na ticho

Deti si sadnú na stoličku, dajú ruky na kolená, zavrú oči (alebo nemusia) a vydržia tak (5, 10, neskôr aj 15 sekúnd). Musíte začať s čo najkratším časovým intervalom, aby ste si boli istí, že to dieťa s ADHD zvládne (dôležité pre ďalšiu motiváciu k práci a hre). Neskôr môžete časový interval zväčšovať.

Obmena: Ak vidíte, že dieťa je neposedné a neobsedí, zadajte inštrukciu, aby sa deti zoradili na jednej strane miestnosti a úlohou bude potichu, bez slova prejsť „ako myška“ na druhú stranu triedy a tam si ticho sadnúť na zem.

Hra na handrové bábiky - relaxácia

Deti si ľahnú na zem a hrajú sa na handrové bábiky. PZ im pomaly, pokojným hlasom hovorí inštrukciu: „Teraz si ľahnite a budeme sa hrať na handrové bábiky. Vašou úlohou bude sa úplne uvoľniť. Najskôr uvoľnite hlavu, teraz krk. Vaše ramená sú ťažké, sú úplne položené na zemi. Aj vaše ruky sú uvoľnené, najskôr ľavá (bližšie k dverám/oknu, ak deti neovládajú pravo-ľavú orientáciu), teraz aj pravá ruka klesla do podložky/zeme. Chrbát je tiež uvoľnený, zadkom cítite, ako sa dotýkate podložky a vaše nohy sú už tiež ťažké. Celkom sa zaborili do podložky.“ (Po každej inštrukcii k časti tela sa PZ odmlčí na krátku chvíľu, aby deti mohli precítiť danú časť tela a jej uvoľnenie.) Potom PZ povie: „Teraz ste úplne uvoľnení, vaše telo je ťažké...vyskúšame, či ste ako handrové bábiky.“ Následne pristúpi k deťom a skúša, či sú ich ruky a nohy naozaj uvoľnené tak, že ich zdvihne mierne do vzduchu a pustí. Takto skúša, či sú končatiny naozaj uvoľnené a padnú na podložku. Zároveň vytvára kontrast medzi uvoľnením a napätím, ktorý podporuje vnímanie oboch stavov.

Príbeh spojený s imagináciou obľúbeného/bezpečného miesta

Deti môžu sedieť alebo ležať, ako im je príjemné. PZ začne rozprávať príbeh pokojným, príjemným, tichým hlasom: „Zavrite oči, ak je vám to tak príjemnejšie a dobre počúvajte, čo vám budem hovoriť. Pozrieme sa spolu všetci na naše obľúbené (alebo bezpečné) miesto. Každý má svoje vlastné miesto, ktoré si môže predstaviť. Je to len na vás. Predstavte si miesto, ktoré máte radi. Môže to byť miesto vymyslené, alebo také, ktoré dôverne poznáte. Toto miesto máte radi. Vždy keď ste tu, cítite sa dobre a bezpečne. Pozrite sa na všetko okolo vás, všetky predmety, veci čo tam sú. Pozrite sa dobre, či ste tam sami alebo je niekto s vami. Vnímajte farby, vône alebo zvuky, ktoré tam sú. Ste tam, kde to máte radi a cítite sa tam dobre.“

Spravíme malú odmlku, aby si deti mohli všetko predstaviť a vychutnať – podľa výdrže detí max. 30 sekúnd a pokračujeme v inštruktáži.

„Tak, už ste si vaše miesto poobzerali, vychutnali, že ste tam a je vám dobre. Posledný raz sa ešte poobzerajte po vašom obľúbenom (bezpečnom mieste) a keď budete pripravení, môžete sa vrátiť k nám do triedy a otvoriť oči.“

Nasleduje reflexia, ak deti chcú, môžu s ostatnými zdieľať, kde boli a čo videli.

Takáto aktivita môže byť pre dieťa s ADHD náročná, môžete ho nechať aj stáť, alebo mu dať do ruky hračku, prípadne niečo iné, čo by mu „zamestnalo“ ruky, pokiaľ bude v imaginácii.

Nácvik riadeného dýchania ako forma upokojenia

Takéto formy relaxácie sa dajú najrôznejšie obmieňať. Môžu sa kombinovať s nácvikom riadeného dýchania (sústrediť sa na nádych – do brušnej dutiny, výdych ústami pomaly s tým, že výdych trvá dlhšie ako nádych – dieťa si prípadne môže v duchu počítať, koľko sekúnd mu trvá nádych a koľko výdych). Takto sa môže naučiť „rozdýchať“ stres, hnev, prípadne iné negatívne emócie.

Odporúčané aktivity na rozvoj koncentrácie pozornosti:

Letí, letí...

Postup: Všetci sedia v kruhu. PZ (alebo niektoré z detí) odrieka riekanku: „Letí, letí, všetko letí, čo má krídla všetko letí. ... letí!“ Ten, kto hovorí riekanku, dopĺňa rôzne zvieratá (lietajúce i nelietajúce), veci a pod. Deti a aj ten, kto hovorí riekanku, musia zdvihnúť ruky vždy, keď doplnené slovo predstavuje niečo, čo má naozaj krídla a lieta (vtáci, lietadlo, raketa atď.). Keď slovo vyjadruje vec, ktorá nelieta, deti rukami nehýbu.

Postav sa, keď počuješ...

Postup: Deti sedia na stoličkách v kruhu. PZ monotónnym hlasom, nevýrazne menuje rôzne predmety, medzi ktoré rovnako jednotvárnym hlasom zaraďuje mená detí. Ak dieťa počuje svoje meno, postaví sa.

Obmena: Deti pomenujeme napr. farbami. Je náročnejšie, keď dáme každému dieťaťu kartičku s obrázkom. Dieťa sa postaví vtedy, ak bude počuť názov predmetu, ktorý má na obrázku. Pokiaľ počuje svoje meno, ostáva sedieť, vďaka čomu zároveň trénuje sebaovládanie.

Niečo vidím a je to modré...

Postup: Dieťa, ktoré začína hru, sa rozhliadne po miestnosti a povie: „Niečo vidím a je to modré.“ Ostatní pozorne sledujú miestnosť a hľadajú, čo asi myslí. Keď niektoré z detí nájde predmet, ktorý by to mohol byť, povie: „Je to lopta.“ Ak to však lopta nie je, zadávateľ hádanky deťom pomôže, napr. „Nie je to lopta, tá je okrúhla.“ Ten, kto uhádne, dáva ďalšiu úlohu. Miesto farieb môžeme použiť predmety, geometrické tvary atď.

Kubo velí...

Postup: Jedno z detí je Kubo, ktorý velí ostatným deťom, čo majú robiť. Pokyn však musí začať formulkou: „Kubo velí...“ a potom pridá činnosť, napr. „Kubo velí, hraj na gitare.“ Deti pantomimicky napodobňujú danú činnosť. Ak Kubo nepovie: „Kubo velí...“, ale použije len popis

činnosti, napr. „Skáč!“, deti ho nesmú poslúchnuť. Kto sa pomýli, vypadáva. Posledný z hráčov sa stáva Kubom.

Obloha – zem – nos

Postup: Deti sedia v kruhu a pozorujú vedúceho, ktorý rýchlejšie alebo pomalšie hovorí: „Obloha – zem – nos.“ Poradie slov rôzne obmieňa a sprevádza ich pohybmi pravej ruky. Keď povie obloha, namieri ukazovákom na povalu, keď povie zem, ukáže na podlahu, keď povie nos, dotkne sa ukazovákom svojho nosa. Ostatní vykonávajú tieto pohyby s ním. Vedúci hry urobí občas nesprávny pohyb a kto sa zmýli a napodobní ho, dostáva bod (vrchnáčik z PET fľaše). S menšími deťmi môžeme hrať len dve slová – obloha a zem. Hráč, ktorý dostane päť bodov, z hry vypadáva.

Čo budeš robiť, keď...

Postup: PZ má pred sebou obrázkovú knihu, z ktorej vyberá napr. zvieratká. Pýta sa hráčov „Čo budeš robiť, keď budeš sliepka, kohút, mačka, pes...“? - oslovený odpovie činnosť – sloveso, ale začiatkové písmeno musí byť rovnaké napr. sliepka – sedieť, kohút – kikirikať, mačka – mňaučať, pes – piť... - dôležité, aby PZ vedel takúto dvojicu vytvoriť.

V nasledujúcom texte uvádzame príklady odporúčaných aktivít na rozvoj dielčích funkcií.

Rozvoj jemnej motoriky:

- skladačky, kocky, stavebnice, puzzle,
- farebné mozaikové skladačky s drobnými hríbikmi, kolíčkami,
- navliekanie korálok,
- vytrhávanie z papiera, lepenie,
- maľovanie s prstovými farbami, vodovými farbami,
- strihanie po čiare, obrazcoch, vystrihovanie,
- modelovanie,
- viazanie šnúrok – uzlíky, mašličky.

Rozvoj grafomotoriky:

- obťahovanie obrázkov voskovými pastelkami, obyčajnými pastelkami,
- spájanie bodiek, farebných bodov, prerušovaných čiar,
- vyfarbovanie,

- maľovanie temperovými alebo vodovými farbami,
- práca s PL na rozvoj grafomotoriky,
- kreslenie/písanie rôznych tvarov do riadku – príprava na písanie.

Rozvoj kresby:

- obťahovanie jednoduchých obrázkov po plnej línii (kruh, vajíčko, jablko, slniečko, dom),
- obkresľovanie jednoduchých obrázkov po prerušovanej línii,
- dokresľovanie častí jednoduchého obrázka (lúče na slniečku, trávu vedľa domčeka, dažďové
- kvapky z obláčika),
- dokresľovanie druhej polovice obrázkov,
- obkresľovanie podľa predlohy.

Rozvoj reči (je vhodné, aby sa rozvoju tejto oblasti venoval logopéd):

- detské knižky s obrázkami – pomenovanie obrázkov, činností, rozprávanie o obrázkoch.

Rozvoj zrakového vnímania:

- vyhľadávanie predmetov rovnakej farby, tvaru, veľkosti,
- vyhľadanie rovnakých tvarov podľa predlohy,
- *lego dacta,
- Puzzle,
- hľadanie ukrytých obrázkov na predlohe,
- PL (pracovné listy) zamerané na vyhľadávanie rovnakých alebo odlišných obrázkov,
- PL s prekrytými dvomi, prípadne tromi obrázkami,
- vkladanie tvarov do vhodných otvorov,

- mozaiky,
- hľadanie rozdielov na dvoch obrázkoch, ktoré sa líšia drobnými detailmi.

Rozvoj matematických predstáv:

- rozlišovanie a upevňovanie farieb pomocou rôznych hračiek a skladačiek,
- vyfarbovanie podľa pokynov, výber skladačiek podľa pokynu,
- rozlišovanie a upevňovanie tvarov s plastovými alebo papierovými pomôckami,
- PL na vyfarbovanie tvarov podľa pokynov,
- PL na dokresľovanie tvarov,
- rozlišovanie pojmov veľký, malý, dlhý, krátky, úzky, široký a pod.,
- rozlišovanie pojmov pred, za, nad, pod, vedľa, hore, dole, vpravo, vľavo,
- trénujeme počty a rozoznávanie pojmov veľa, málo, menej, viac,
- PL s dokresľovaním daného počtu predmetov, so spájaním daného počtu,
- triedenie, priradovanie, určovanie množstva prvkov.

Rozvoj poznania:

- Rodina - určovanie a pomenovanie členov,
- zvieratá - určovanie a pomenovanie domácich a lesných zvierat,
- dopravné prostriedky - určovanie a pomenovanie,
- ovocie, zelenina - určovanie a pomenovanie,
- oblečenie - určovanie a pomenovanie,
- nábytok - určovanie a pomenovanie,
- veci dennej potreby - určovanie a pomenovanie,
- ročné obdobia - určovanie a pomenovanie,
- časti ľudského tela - určovanie a pomenovanie,

- časti dňa - určovanie a pomenovanie.

Výstup činnosti

- záznam z konzultácie so zákonným zástupcom — MŠ, prípadne pediater (prichádzajú ako prví do kontaktu s dieťaťom),
- informovaný súhlas rodiča,
- správy z diagnostického vyšetrenia: psychologického a špeciálno-pedagogického vyšetrenia v CPP, s odporúčaniami pre výchovno-vzdelávací proces žiaka,
- správa od psychiatra/neurológa, záver by mal obsahovať diagnózu a odporúčania,
- záznamy z poradenských/reedukačných/terapeutických stretnutí.

Spolupráca

MŠ – spolupráca so všetkými zapojenými odborníkmi, PZ je metodicky vedený poradenským zariadením.

Rodičia – spolupráca so všetkými zapojenými odborníkmi, ktorí majú dieťa v odbornej starostlivosti.

Pediater – zachytenie problému pri preventívnych prehliadkach, následná spolupráca s pedopsychiatrom.

Psychológ – odborné vyšetrenie, môže odporučiť návštevu pedopsychiatra alebo neurológa. Zabezpečuje následnú starostlivosť o dieťa.

Špeciálny pedagóg – vyšetrenie zisťuje prítomnosť vývinových porúch (častá komorbidita porúch učenia s poruchami pozornosti) a vplyv poruchy pozornosti na predškolské zručnosti. Môže poskytovať odbornú činnosť napr. reedukácie špecifických funkcií.

Úskalia postupu

V danom postupe je niekoľko úskalí, s ktorými sa môžeme, ale aj nemusíme stretnúť. Všetko závisí od spolupráce so zainteresovanými ľuďmi, osobnosti OZ a PZ, ale v neposlednom rade aj od finančnej a personálnej stránky školského zariadenia. Spolupráca s deťmi s ADHD býva často náročná a ich dôveru si musíme vedieť získať. Nebýva jednoduché motivovať takéto deti k pripraveným úlohám. Odmietanie, nespoluprácu alebo neprimerané správanie je potrebné

vedieť zvládnuť a v danej situácii zareagovať pohotovo. Nielen trpezlivosť, flexibilita a ústretovosť sú dôležitými vlastnosťami hlavných aktérov MDP, ale hlavne ochota byť nápomocní a pozitívne vidieť smerovanie úsilia. Z hľadiska priestorových obmedzení danej materskej školy môže byť problémom zabezpečenie a vybavenie miestnosti pre individuálnu prácu. Pokiaľ je v záujme riaditeľky zabezpečiť priestor, určite sa nájde nejaké riešenie, aj keď možno zatiaľ iba dočasné. V triede s deťmi, ktoré majú ADHD, je vhodné mať podporu MDT (multidisciplinárneho tímu), čo je taktiež v reálnom ponímaní náročné. Sú to najmä finančné dôvody, hoci materská škola požíada o vytvorenie miesta pre školského psychológa alebo pridelenie asistenta, nie je isté, že ho aj získa. Preto samotná činnosť je potom na pleciach PZ, čo v prípade veľkého počtu detí nie je jednoduché. Aktuálnym problémom sa tiež javí aj plnenie PPV. V predškolských triedach sa stretáva vysoký počet detí so ŠVVP a MŠ ich nemôžu spádovo odmietnuť. Zároveň plnenie PPV „obsadzuje“ miesta v MŠ, čo znamená, že v mnohých škôlkach neostane miesto pre 3-ročné deti, ktoré by mali nastúpiť na predprimárne vzdelávanie. Toto predstavuje komplikáciu pre rodičov (najmä matky), ktoré po ukončení rodičovskej dovolenky potrebujú nastúpiť do pracovného procesu.

Čomu sa vyhnúť

- zamieňanie si symptomatológie poruchy ADHD s tzv. „naschválmi“, ktoré sú skôr vývinového alebo výchovného rázu,
- hodnotenie dieťaťa na základe jeho správania a robenie predčasných záverov,
- brať správanie dieťaťa osobne,
- vystúpenie z role PZ a správneho vzoru správania pre deti – to ako kolektív prijme dieťa s ADHD závisí od postoja PZ,
- ak pedagógovi niektoré postupy, ktoré uvádzame, nesedia, alebo sa s nimi nevie stotožniť a autenticky ich uplatňovať, je vhodné nerobiť ich, pretože deti cítia, keď nie sme v súlade s tým, čo im hovoríme,
- upozorňovanie na nevhodné správanie dieťaťa,
- rozoberanie prehreškov dieťaťa pred celou triedou,
- prístup nerešpektujúci individualitu dieťaťa s ADHD, rovnako rodičov (je potrebné ich prizvať k spolupráci a spoločne riešiť ťažkosti, ktoré ich dieťa má).

Doplňujúce informácie

Zoznam použitých metód

Vybrané KBT techniky – pozitívne posilňovanie, podmieňovanie, relaxácia, imaginácia, modifikácia správania, nácvik nových vzorcov správania.

Vybrané špeciálnopedagogické metódy – rozvoj dielčích funkcií.

1. rozvoj grafomotorických zručností a 2. rozvoj matematických zručností:

- Kuliferdo predškólakom 1 Grafomotorické a matematické zručnosti /Raabe, 2022/

3. rozvoj zrakového vnímania:

- Kuliferdo predškólakom 2 Zrakové a sluchové vnímanie /Raabe, 2022/

4. rozvoj kresby:

- Šimonovy pracovné listy 3 Dokreslování, Uvolňovací cviky /Portál, 2015/

5. rozvoj reči:

- Šimonovy pracovné listy 23 Rozvoj slovní zásoby /Portál, 2015/

6. rozvoj predškolských zručností

- Školská zrelost /J.Bednářová, M.Šmardová, Albatros, 2022/

- Medzi nami predškólakmi /J.Bednářová, Albatros, 2022/

- S radostou do školičky /Fragment, 2010/

Zoznam organizácií

- zariadenia poradenstva a prevencie,
- MUDr. Kvasnička, pedopsychiater,
- MUDr. Lúčna, pedopsychiater,
- MUDr. Peterlíková, pedopsychiater,
- MUDr. Garajová, pedopsychiater,
- MUDr. Oríšek, detský neurológ,
- Mudr. Juračková, detský neurológ,
- Mgr. Izraelová Iveta, PhD. detský psychológ.

Použité zdroje

PEŠEK, R. - PRAŠKO, J. - ŠTÍPEK, P. 2013. *Kognitívne - behaviorální terapie v praxi*, Portál, 2013, 232s., ISBN 978-80-262-0501-2.

PRÍLOHA č. 1

Individuálny výchovno-vzdelávací program pre žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami

Osobné údaje dieťaťa

Meno žiaka: X.Y.

Dátum narodenia:

Škola/Materská škola:

Trieda:

Základné údaje o dieťati vyplývajúce z odborných vyšetrení:

Záver psychologickeho a špeciálnopedagogickeho vyšetrenia: „dieťa s aktuálne veku primeraným psychomotorickým vývinom v oblasti reči a komunikácie, hrubej a jemnej motoriky, hry, sebaobsluhy a hygienických návykov. Výrazné ťažkosti v oblasti sociálneho prispôsobovania sa, koncentrácie pozornosti a výdrže pri práci.“

Odporúčanie viesť X.Y. ako dieťa so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami – dieťa s poruchou aktivity a pozornosti; vzdelávať s pomocou pedagogickeho asistenta

Mgr. Biela, špeciálna pedagogička

Mgr. Čierna, psychologička

Záver z iných odborných vyšetrení:

Pedopsychiatrické vyšetrenie: „V popredí klinickeho obrazu je hyperaktivita, psychomotorická nestabilita, absencia výdrže pre jednotlivé činnosti, sťažená prispôsobivosť, afektívno-emočne je labilná. Poruchy myslenia a vnímania nezistené. Orientácia vo vecnej a humánnej realite je veku primeraná. Osobnosť detská, vyvíjajúca sa. Somatoneurologicky bez pozoruhodností. Poruchy

správania s heteroagresivitou i autoagresívnymi prejavmi.

F90.1 – hyperkinetická porucha správania, medikamentózna liečba (Risperidon)

Doterajšia psychologická a špeciálno-pedagogická intervencia:

CPP – pravidelné konzultácie s rodičmi k výchovným postupom

– biofeedback (terapeutické sedenia raz týždenne v trvaní 20 týždňov) –2020/21,

– terapia hrou – 1x za 2 týždne, ukončená 2020 .

Záver pedagógickej diagnostiky:

Dieťa si dlhšie osvojuje pravidlá a režim materskej školy. Na pokyny často reaguje vzdorovito, prípadne neúčelnou pohybovou aktivitou. Pokyny je potrebné viackrát opakovať, na vykonaní trvať.

Pri vzdelávacích aktivitách je preň často veľmi náročné počkať, kým príde na rad, snaží sa upútať pozornosť PZ, príp. od aktivity odchádza.

Nerado sa delí o hračky, je to častým zdrojom konfliktov s ostatnými deťmi.

Objavujú sa afektívne záchvaty sprevádzané krikom, plačom, hádzaním sa na zem, kopaním okolo seba.

Snaží sa vyhnúť statickým aktivitám (sedenie pri stole, kreslenie, jedenie). Naopak, veľmi rado má pobyt vonku, rado sa naháňa, hojdá na hojdačke, šmyka na šmykľavke. Má rado telesný kontakt, prítulenie sa.

Hygienické návyky má osvojené, naje sa samostatne.

Špecifiká vyučovacieho procesu:

Požiadavky na úpravu prostredia školy a triedy:

Dieťa potrebuje oddychový kútik.

Úprava organizácie výchovno-vzdelávacieho procesu:

Dieťa postupuje podľa Školského vzdelávacieho programu pre predprimárne vzdelávanie bez úprav obsahu a dodržania výkonového štandardu, je vedené ako individuálne integrované v MŠ.

Edukácia bude prebiehať za prítomnosti pedagogického asistenta v rozsahu 4 hodiny denne.

Špecifiká osobnosti a poznávacích procesov žiaka:

- neprimerane silné emocionálne reakcie, hnev spojený s agresivitou voči sebe alebo iným,
- krátka doba sústredenia,

- zvýšená potreba pohybu.

Špecifiká výchovno-vzdelávacieho procesu:

Dieťa sa zúčastňuje výchovno-vzdelávacieho procesu v MŠ za prítomnosti pedagogického asistenta.

Pedagogický asistent sa zameriava na podnecovanie spolupráce dieťaťa, jeho motiváciu, taktné usmerňovanie, zabezpečí materiály na edukáciu...

V prípade afektívneho záchvatu PZ s pedagogickým asistentom zaistia bezpečnosť dieťaťa i ostatných detí (napr. asistent odvádza dieťa do oddychového kútika, kde nechá afektívny záchvat odznieť).

Jasné, konkrétne a pevne stanovené požiadavky a trvanie na ich dodržiavanie – spätná väzba pre dieťa vo forme emotikonu, smutných slniečok a pod.

V prípade presýtenia dieťaťa podnetmi zaradiť krátku relaxačnú chvíľku.

Dodržiavať prehľadnú štruktúru dňa (na prípadné zmeny dieťa vopred upozorniť a pripraviť).

Zvýšene dbať na bezpečnosť dieťaťa pri pobyte v triede aj vonku.

Zabezpečenie kompenzačných a špeciálnych učebných pomôcok:

kompenzačné alebo špeciálne učebné pomôcky nie sú potrebné.

Spolupráca s rodičom:

- Rodič/zákonný zástupca sa bude pravidelne 1x týždenne informovať u triednej učiteľky ohľadom správania sa dieťaťa v MŠ a edukačných výsledkov.
- Rodič/zákonný zástupca priebežne, alebo na požiadanie MŠ zabezpečí aktuálne výsledky odborných vyšetrení dieťaťa (psychologické, špeciálnopedagogické, lekárske) a dá ich k dispozícii MŠ, ktorá na ich základe bude aktualizovať podmienky edukácie dieťaťa.
- V prípade výrazných ťažkostí v správaní dieťaťa, opakovaného narušenia edukačného procesu, ohrozovania zdravia a bezpečnosti detí v triede alebo vlastnej bezpečnosti, bude rodič/zákonný zástupca telefonicky kontaktovaný, dieťa izolované z triedy a rodič/zákonný zástupca si ho príde v najbližšom možnom čase vyzdvihnúť do MŠ.

Personálne zabezpečenie: dieťa potrebuje služby pedagogického asistenta, ktorý je metodicky vedený triednou učiteľkou a aktívne s ňou spolupracuje.

- Dlhodobé a krátkodobé ciele výchovno-vzdelávacieho procesu

Dlhodobé ciele – veku primerané začlenenie do detského kolektívu a fungovanie v ňom, spolupráca s dospelou osobou, osvojenie si vedomostí a zručností primeraných veku dieťaťa v súlade so školským

vzdelávacím programom.

Krátkodobé ciele - znížiť výskyt afektívnych záchvatov (zistiť, čo je spúšťačom problémového správania), osvojiť si pravidlá fungovania v triede, predĺžiť čas sústredenia na prácu, podporiť častejší výskyt kooperatívneho správania

- Individuálny výchovno-vzdelávací program vypracovali:

Triedna učiteľka:

Pedagogický asistent:

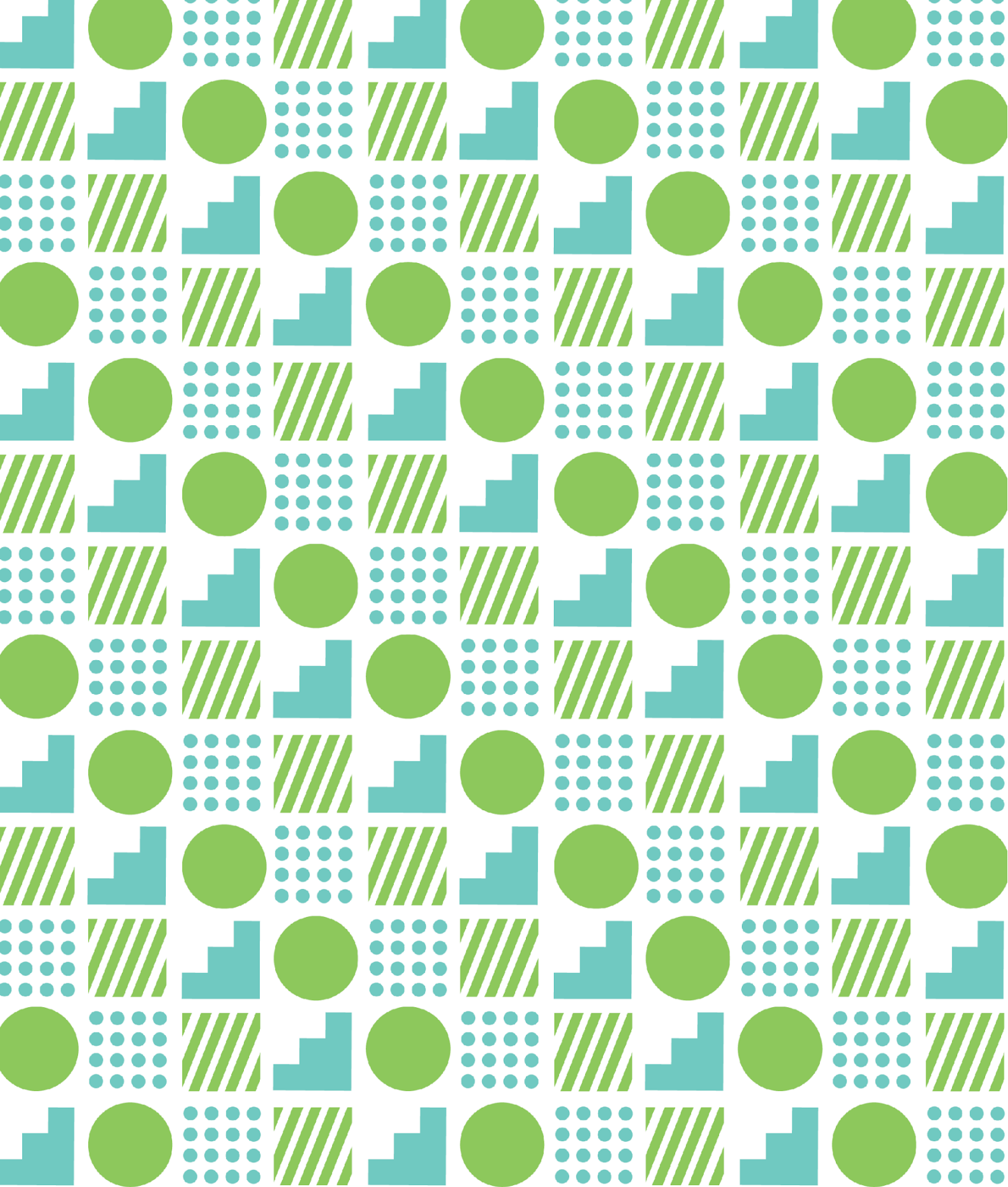
Schválil: (pečiatka a podpis riaditeľa školy) dňa:

S individuálnym výchovno-vzdelávacím programom boli oboznámení:

Zákonný zástupca:

Ostatní vyučujúci:

VÝSKUMNÝ ÚSTAV
DETSKEJ PSYCHOLÓGIE
A PATOPSYCHOLÓGIE

ŠTANDARDY
NÁRODNÝ PROJEKT

Štandardizáciou systému poradenstva a prevencie
k inklúzii a úspešnosti na trhu práce